ואלו נדרים פרק אחד עשר נדרים

רש"י — ר"ן — פד. — מוסף רש"י

איתיביה רבא לרב נחמן. דאמר בעל לאו בכלל בריות הוא: **והתנן נטולה מן היהודים.** לכשתתגרש אסורה לישא דהכי קאמרה ונטולה אני מן היהודים שלא אהנה (ג) מתשמישו דהיינו דומיא דהנאת תשמישן עלי וכדרב דאמר כל כי האי גוונא חייל נדרא. והשתא מיהדר לאיתויי מיונתא דרב נחמן אי אמרת בשלמא בעל בכלל בריות הוא אהכי יפר חלקו דכי אמרה נטולה אני מן היהודים הוי בעל בכלל ואיתסר ליה מתשמיש והוו להו דברים שביש לביה ואהכי יפר כל זמן שהיא ברשותו ולכי נפקא מיניה חיילא נדרא כשאר דברים שביש לביה היינו דקתני ותהא נטולה מן היהודים לכשתצא ברשותו של זה שאינה יכולה לישא לאחרים: **אלא אי אמרת דבעל לא הוי בכלל בריות.** ותפשוט דכי אמרה ונטולה אני מן היהודים הלא הוי בעל בכלל (ג) משום דאמרינן נדרי עינוי נפש הוא הואיל ולכשתתגרש אי מתאלמן לא מוכל להנשא לכל אדם אהכי קרי ליה מהשתא עינוי נפש אע"ג דהשתא כל זמן שהיא תחתיו אינו עינוי נפש דידה והואיל ועינוי נפש איתון אמאי יפר חלקו כשתצא מתחתיו אינו עינוי נפש דידה לגמרי כשאר נדרי עינוי נפש אלא ש"מ דבעל בכלל בריות הוא ובנדרים שביש לביה הוא. מאן דפריך הכי ס"ל דאי לאו משום דבעל בכלל בריות הוא הוה אמינא דתשמיש עינוי נפש הוא ולא כרב נחמן דאמר לעיל דתשמיש דברים שביש לביה הוא אלינא דר' יוסי: **שאני הכא דמוכחא מילתא דעל היתרא קאסרה נפשה.** כלומר אבעל קאסרה נפשה משום לדידיה היא דמשתרית אבל לשאר עלמא לא אצטריכא למידר אלא קא משתרית (ד) בהכי דאשת איש היא: **והתניא בברייתא.** הרי פירקין דבמעשר עני מצי לאיתהנויי: **ר' אליעזר אומר.** הלוקח פירות מעם הארץ בשנה השלישית ונא לו להפרים מעשר עני אינו צריך לקרות עליו שם מעשר עני דלמעשר ראשון ליכא למימס דליתי לו ראיה דלא יהביה עם הארץ וליתיב ליה ולתרומה ליכא למימס דלא נחשדו עמי הארץ על התרומה דאית בה עון מיתה ומעשר שני ליכא בשנה השלישית אבל בתרומת מעשר מיתייב דלא למדנו בה עון מיתה אלא (ה) מהיקשא דתרומה גדולה והואיל ולא כתיב בה בפירוש מיתה מש"ה לא ליית ע"ה [להיקשא] ולא מפרים ממנה תרומת מעשר ועל (אותו) מעשר עני אין צריך לקרות עליו שם מעשר: וחכ"א

איתיביה רבא לרב נחמן ובעל לאו בכלל בריות הוא (ה)והתנן נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו ותהא נטולה מן היהודים ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא נדרי עינוי נפש הן ויפר לה לעולם (ו) אימא לך שאני הכא דמוכחא מלתא דעל היתרא קאסרה נפשה: יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה: ולא קתני ובמעשר עני והתניא (ז)בברייתא ובמעשר עני (ז)אמר רב יוסף ל"ק הא רבי אליעזר הא רבנן דתנן (ז)ר"א אומר אין אדם צריך לקרות שם על מעשר עני של דמאי וחכ"א

בכלל ובריתא דמייתינן בפ"ק דב"ב דייקא נמי הכי דתניא התם (דף ח.) המודר הנאה מאנשי העיר ובא אדם אחד ונשתהא עמם כל ששהא אם שנים עשר חדש אסור ליהנות ממנו ומדקתני לה סתמא משמע ודאי אפילו בא לעיר אחר שנדר אסור בו וכ"כ הרמב"ם ז"ל סתם בפ"ט מהלכות נדרים (הלכה ח) כן נ"ל. ואפשר שהרמב"ן ז"ל לא חלק ולא הביאו בהלכותיו אלא ללמוד ממנו שאסור בבני אדם שהם בכלל לשונו בשעת אמירה אע"פ שאינן בכלל לשונו בשעת חלות הנדר דהאי דיתיב בגמרא דילן אבל לא לסמוך על הירושלמי בהלכתיה ובטעמיה אי נמי דירושלמי גופיה לאותם בני אדם שהם בכלל בשעת חלות הנדר בגמרא דילן אבל דנזיל אף בתר אמירה מסיק מדל"ע: **אפילו בא לרב נחמן וכו' נטולה אני מן היהודים.** שאסרה הנאת תשמישם עליה ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא למה לה הפרה דהא מיהו לא הוי בכלל איסור: **שאני הכא דמוכחא מילתא דאהיתרא קא אסרה נפשה.** לעולם בעלמא לאו בכלל בריות הוא אבל הכא כשאוסרת עליה הנאת תשמיש ואומרת נטולה אני מן היהודים ע"כ דעתה הוא שיהא בעל בכלל איסורא דאהיתרא קאסרה נפשה דבאיסורא למה לה למיסר כבר אסורה ועומדת וכיון דליתא לה היתרא אלא בתשמיש בעלה ע"כ עיקר נדרה הוא לאסור הנאת תשמישו הלכך הכא ודאי ע"כ בעל בכלל בריות הוא. ואיכא נמחי דגרסי ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא. ומיכא נמחי דגרסי ואי אמרת בעל בכלל בריות הוא וכי אמרה נטולה אני מן היהודים וה"פ אי אמרת בשלמא דבעל בכלל בריות הוא אלא אי אמרת דבעל לאו בכלל בריות הוא וכי אמרה נטולה אני מן היהודים אין הבעל בכלל ג"כ אי אפשר לומר דמתשמיש קאמרה דהא בלא נדרה נמי מיתסרא בהנאת תשמישה אלא ע"כ נטולה אני מהנאת פירותיהם קאמרה וא"כ נדרי עינוי נפש איתון ויפר לה לעולם דהא אמיקנא בריש פירקין [שם] דמפר בין לעצמו בין לאחרים דליכא למימר נטולה אני מהנאת פירותיהם של יהודים בעודן שלהן קאמרה אבל אי אמרת דבעל לאו בכלל בריות הוא אלא אי אמרת דבעל בכלל בריות הוא אלא אי אמרת דבעל לאו בכלל בריות הוא ולא יפר חלקו ומפרקינן שאני הכא דמוכחא מילתא דאהיתרא קאסרה נפשה דנטולה אני מן היהודים אי אמרת דבעל לא הוי בכלל בריות הכא הוי משום דמוכחא מילתא דאהיתרא דהייתו תשמיש דבעל קאסרה נפשה: **אין אדם צריך (לקרות שם על מעשר עני) [לקרות שם על מעשר עני] של דמאי.** הלוקח מעם הארץ צריך לעשר ולתרום תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר ראשון גופיה דנודר מיורדי הים לאחר שלשים ויש כאן אדם שבשעת נדרו הוא מיורדי הים ולאחר מכן קודם שלשים יום נעשה מיושבי יבשה דתלי ליה אלא דאינתא דר' ישמעאל ור' עקיבא ולדידן דקי"ל כר' עקיבא אסור בו כיון שהיה מיורדי הים בשעת נדרו ולכתיבא הא ירושלמי בהלכות הרמב"ן ז"ל בפרק אלו נדרים ולדכתיבנא לה נמי לעיל (דף ב.) וכיון דתלי ליה להאי דינא בפלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא מיניה דכי היכי דבאותן שהיו בשעת נדרו יורדי הים ואח"כ נעשו יושבי יבשה אסור לר' עקיבא ומותר לרבי ישמעאל הכי נמי כי הוי איכא דהייתו באותן בני אדם שהיו בשעת נדרו יושבי יבשה ולאחר מכן נעשו יורדי הים אסור לר' ישמעאל ומותר לר"ע ולפוס האי פירושא דפרש"י לא אתי האי ירושלמי כגמרא דילן דהא הכא מסקינן דהכי דבעל לאו בכלל בריות בשעה שנדרה אפי' הכי כשנתגרשה אסורה בו מפני שחזר להיות בכלל בריות אלמא לאו בתר אמירה בלחוד אזלינן. וכי תימא רב נחמן מוקי לה למתני' כר' ישמעאל דאזיל בתר שעה שנדר חל בה ומש"ה קתני דנתגרשה אסורה ליהנות מבעלה ליתא דהא סתם לן תנא בהאי פירקא כר"ע דתנן לקמן [פח:] אמרה הריני נזירה לאחר ל' יום אע"פ שנשאת בתוך שלשים יום אין יכול להפר אלא ודאי כי קתני דנתגרשה אסורה לבעלה אפילו רבי עקיבא מודה בה הלכך להאי פירושא גמרא דילן לא אתי כירושלמי. ונראה לי דליכא למימרא בהא אגמרא דבני מערבא כיון דגמרא דילן פליגא עלה דלפוס גמרין אסור בין בבני אדם שהיו בכלל לשונו בשעת הנדר בין בבני אדם שהיו בכלל לשונו לאחר מכן וסברייה דר' עקיבא לא קשיא אהא מלתא כלל משום דהא מילתא תליא בלשון בני אדם וגמרא דילן סברינן דבכלל לשון בני אדם כולהו בכלל ור"ע במילתיה בתר דרשא דקראי דייק ליה הכי דלא שייך התם לשון בני אדם כלל וירושלמי לא סברי הכי אלא סברי דהעודר מיורדי הים ודאי להנהו דהוו יורדי הים בשעת עיקר נדרו קא מכוין ומש"ה ליתא למידק אלא לידע אחו שעה הוא עיקר נדרו אם שעת האמירה או שעת החלות ומש"ה אמרינן התם דתלי בפלוגתא דרבי ישמעאל ור' עקיבא. האי הוא פירושא דירושלמי ומאן דלא מפרש ליה הכי לא סבר ליה מידי. ובגמרא דילן סברינן דלא תליא בהא מלתא כלל אלא בלשון בני אדם שכולן בכלל לשונו בשעת חלות הנדר אבל בשעת אמירה אינו בכלל לשונו אבל אם בא אדם אחר ונשתהא עמם כל ששהא אם שנים עשר חדש אסור ליהנות ממנו ומדקתני לה סתמא משמע ודאי אפילו בא לעיר אחר שנדר אסור בו וכ"כ הרמב"ם ז"ל סתם בפ"ט מהלכות נדרים (הלכה ח) כן נ"ל. ואפשר שהרמב"ן ז"ל לא חלק ולא הביאו בהלכותיו אלא ללמוד ממנו שאסור בבני אדם שהם בכלל לשונו בשעת אמירה אע"פ שאינן בכלל לשונו בשעת חלות הנדר דהאי דיתיב בגמרא דילן אבל לא לסמוך על הירושלמי בהלכתיה ובטעמיה אי נמי דירושלמי גופיה לאותם בני אדם שהם בכלל בשעת חלות הנדר בגמרא דילן אבל דנזיל אף בתר אמירה מסיק מדל"ע: **אפילו בא לרב נחמן וכו' נטולה אני מן היהודים.** שאסרה הנאת תשמישם עליה ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא למה לה הפרה דהא מיהו לא הוי בכלל איסור: **שאני הכא דמוכחא מילתא דאהיתרא קא אסרה נפשה.** לעולם בעלמא לאו בכלל בריות הוא אבל הכא כשאוסרת עליה הנאת תשמיש ואומרת נטולה אני מן היהודים ע"כ דעתה הוא שיהא בעל בכלל איסורא דאהיתרא קאסרה נפשה דבאיסורא למה לה למיסר כבר אסורה ועומדת וכיון דליתא לה היתרא אלא בתשמיש בעלה ע"כ עיקר נדרה הוא לאסור הנאת תשמישו הלכך הכא ודאי ע"כ בעל בכלל בריות הוא. ואיכא נמחי דגרסי ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא וכי אמרה נטולה אני מן היהודים וה"פ אי אמרת בשלמא דבעל בכלל בריות הוא וכי אמרה נטולה אני מן היהודים אין הבעל בכלל ג"כ אי אפשר לומר דמתשמיש קאמרה דהא בלא נדרה נמי מיתסרא בהנאת תשמישה אלא ע"כ נטולה אני מהנאת פירותיהם קאמרה וא"כ נדרי עינוי נפש איתון ויפר לה לעולם דהא אמיקנא בריש פירקין [שם] דמפר בין לעצמו בין לאחרים דליכא למימר נטולה אני מהנאת פירותיהם של יהודים בעודן שלהן קאמרה אבל אי אמרת דבעל לאו בכלל בריות הוא אלא אי אמרת דבעל בכלל בריות הוא ולא יפר חלקו ומפרקינן שאני הכא דמוכחא מילתא דאהיתרא קאסרה נפשה דנטולה אני מן היהודים אי אמרת דבעל לא הוי בכלל בריות הכא הוי משום דמוכחא מילתא דאהיתרא דהייתו תשמיש דבעל קאסרה נפשה: **אין אדם צריך (לקרוס פרומס מעשר)** [לקרות שם על מעשר עני] **של דמאי.** הלוקח מעם הארץ צריך לעשר ולתרום תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר ראשון גופיה לפי סברת המקשה מקשה כמו כן מאי תהא מסתפחו דקתני כיון דלאו בתשמיש ותעמוד מתחתיו דלא תלא ולקי אמצעה ראשונה דאמר תנא: אין אדם צריך לקרות למעשר עני של דמאי:

מעכבו

מסורת הש"ס

(א) נקמן 5: [לעיל פח:]. (ב) [מוספתא פ"ז]. (ג) [מכות מז: ע"ש]. (ד) דמאי פ"ד משנה ג מכות מז:.

הגהות הב"ח

(א) גמ' לעולם שאני הכא כפ"ל ותיכוס איתא לך נמתק: (ב) רש"י ד"ה ותהא וכו' מתשמישן דהייתו וכו' והוה לה דברים שביש וכו' והייתו דקתני: (ג) ר"ה אלא אי אמרת וכו' דלא הוי בעל בכלל וא"כ בע"כ יפר חלקו דקתני היינו לאחר שתתגרש משום דאמרינן וכו' הואיל דלכשתתגרש וכו' וכשתצא מתחתיו וכו' ומאן דפריך הכי פכ"ל ליה וכו' דאמר לעיל. נ"ב תחלת דף כא: (ד) ר"ה שאני הכי וכו' קא משתרית לדור לאשת איש: (ה) ר"ה רבי אליעזר וכו' אלא מהיקשא. נ"ב וברש מפכת דמאי פירש הרב ברטנורה משום דאמה מ' פיוצרת כל הכרי ע"כ מפרש ע"ש תרומה גדולה ולא תרומת מעשר:

פירוש הרא"ש

שאני הכא דמוכחא מ"ל"א ב'. דבעלמא לא הוי בעל בכלל בריות הכא מוכחא מילתא דהוי בכלל יהודים שאינה נריכה לאסור עצמה אלא ממי שהיא מותרת לו ר"ג ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא נדרי עינוי נפש איתון ויפר לעולם וה"ק דאי בעל לא הוי בכלל בריות ג"כ נטולה אני מן היהודים אלא לענין הנאה קאמרה דבלאו הכי אסורה לה אלא אסורה הנאת עולם עליה ויהו נדרי עינוי נפש ויפר לעולם ואמאי קאמר ותהא נטולה מן היהודים ואע"ג דאמרינן כיון דבעל לאו בכלל בריות הוא אינו יכול להפר אלא משום קונם שאני נהנה לבריות ומותרת בפירותיהן כדפי' לעיל אבל נטולה אני מן היהודים משמע מפירותיהן הלכך אסורה לה אף אם יתכרם לאחרים ומשמעתו לא קשיא ליה דה"ק יפר חלקו שתהא מותרת ליהנות מן היהודים בעודה תחתיו ותעמוד אצלו ותשמטנו: **ושני שאני הכא דמוכחא מ"ל"א.** כלומר ליתא דנטולה אני מן היהודים משמע דמתשמש קאמרה ובעל הוה בכלל דאהיתרא קאסרה נפשה ולישא קמא מרווח ופשוט יותר אלא דאמשר דקשה להו משום דאיכא למימר דלעולם בעל לאו בכלל בריות הוא ואמאי דצריך להפר חלקו כדר"ג דלעיל נבי הכהן ריהטא דעלמא בעל בכלל בריות הוא ולכך נדחקו לעשות נירסא אחרת: **אין אדם צריך לקרות שם לשעשר עני של דמאי.** הלוקח מעה"ה צריך להפרים מעשר ראשון ומעשר שני מספק אבל מעשר עני אין צריך:

מוספות

ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא. כי נדרה נטולה אני מן היהודים פירוש מתשמיש היהודים מאחר יהודים קאמרה ואמאי צריך להפר מלקו והא לא אסרה נפשה אלא מעאחר יהודים: **שאני הכא דמוכחא מ"ל"א.** שמתחוטת לאסור עצמה מתשמיש המותר לה דהייתו תשמיש הבעל ולכך צריך להפר חלקו ואית ספרים דגרסי ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא נטולה אני מן היהודים לאו תשמיש קאמרה שהרי אסורה בתשמישם אלא נדרה אלא ה"ק נטולה הנאתי מפירות היהודים אלא אהנה מהם אף כי לא יהא שלהם וא"כ הוי עינוי נפש דהא אמרינן (לעיל דף פכ:) כשאין פרנסתו אלא ממנו יפר דהא ליכא למימר דאמרה קונם נהנה מן הבריות דוקא בעודו שלהם אבל ממה שיקח הבעל מהם תהנה א"כ אמאי יפר בעודה תחתיו תפי' ניט לביה לא הוי כיון שיכל הבעל להניח ממקום שילה הר"ר יונה כ"ש ויפר לה לעולם אף אחר שיגרשה ואמאי תהא נטולה מן היהודים אלא לאו בעל בכלל בריות הוא וכי אמרה נטולה אני מן היהודים מתשמיש קאמרה והוי כיון לביה ומשני שאני הכא דמוכחא מילתא דהתורה אסרה וכי נמי בעל לאו בכלל בריות הוא אלא דמוכחא מילתא דהתורה אסרה נפשה דנדרה אלא אי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא אלא אי אמרת בעל בכלל בריות הוא